

Acésta fôia ese cate 3 côle pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abonédia la Comitétulu asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectorii.

Nr. 5.

Brasiovu 1. Martiu 1873.

Anulu VI.

Sumariu: Ioanu Corvinu de Hunedór'a. — Siematismulu bisericeii reformatiloru si elementulu magiaru in Transilvani'a. — Georgie Fejér. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Urmare.) — Populatiunea dela cele mai mari 25 de cetati ale Europei. — Cumu se sustienu pe la noi scrierile scientifice. — Catalogulu plantelor destinate pentru espositiune.

Ioanu Corvinu de Hunedór'a,
originea, genealogi'a, faptele sale imortali.

I. INTRODUCIUNE.

Eroismulu si tôte virtutile militari si civili, cu care stralucise Ioanu Corvinu in tôte viéti'a sa, ii castigara locu in ordinea celoru mai geniali comandanti si generari ai totororu temporiloru. Totu asia, eminenatele sale calitati cá barbatu de statu, cá crestinu, cá omu privatu, ii ascurara cele mai illustre pagine, nu numai in istori'a patriei si a nátiunei, ci chiaru in istori'a generale a Europei. Ori-cine s'a ocupatu mai de aprópe de viéti'a si de faptele lui Ioanu Corvinu, a trebuitu se se convinga, cá acestu barbatu geniale a fostu pentru secululu seu celu inca barbaru, corruptu si destramatu unu adevératu fenomenu in sensulu celu mai nobile alu cuventului. Dein acestea cause nu ne potemu mira, déca unu fórte mare numeru de scriptori straini zelosi de estrordinariele virtuti ale lui Ioanu Corvinu, s'au incordatu dein respoteri a'i nega originea lui curatu daco-romanésca si a'lu face ori-ci ce alta, numai cá se nu fia crediutu de aceea ce fusese in adevéru, adeca de romanu. S'a intemplantu adeca in óresi-care sensu aceea ce se intemplase dupa spus'a eliniloru óre-candu cu Homeru, pentru care s'au certatu fierbente si multu tempu vreo siepte republice si cetati eline, sustienendu fia-care cá acelu geniu s'a nascutu in sinulu ei. Elinii inse era de escusatu prin lips'a totale de documente scrise si contemporané, dein care causa cért'a loru pentru Homeru se invertea mai multu numai impregiurulu unoru traditiuni vage si intunecóse. Disput'a care decurge asupra originei lui Ioanu Corvinu inca si dupa patru sute de ani, este de unu caracteru multu mai intolerante. Optu scriptori contemporani, adeca dein dilele lui Ioanu Corvinu si ale filiului seu Matheiu Corvinu marturisescu in unanimitate, cá acésta familia a Corviniloru a fostu dacoromana (valachus, valacha) si inca venita dein Valachi'a, numita si Munteni'a, in Transilvani'a, numita si Ardealu. Preste acésta au mai esitu la lumina inca si unele acte publice authentice de statu, dein care éراسi se cunósce limpede, cá famili'a Corviniloru a fostu familia curatu daco-romanésca. Cu tôte ace-

stea inse esira successive alti si alti scriptori, unii mai renumiti, altii mai obscuri, carii avura intru nimicu, nu numai de a ignora tôte testimoniele synchronice, ci inca cutediara a falsifica si documente publice, séu cá plasmuira documente apocrife, minciunóse, numai pentru cá se póta intuneca adevéru si se'si sature invidi'a loru. Acésta lipsa de conscientia istorica merse asia departe, in cátu unii scriptori mai volira cá se faca pe Ioanu Corvinu de bastardu, séu cumu se dice pe la noi, copilu de lele (bitongu) alu unuia séu altuia, numai cá se nu tréca de ceea ce era, de daco-romanu. Unele dein acelea minciuni nu aru merita cá se fia memorate, déca nu s'aru mai afla inca si pâna in dio'a de astadi, carii au intru nimicu a le repetí si a le adopta, candu pe una candu pe alta, cu totu cinismulu de care sunt capaci. Multi scriptori, magiari, sasi, germani, slavi, se mai incérca cá se faca pe Ioanu Corvinu, candu magiaru curatu, candu secuuiu dein Transilvani'a, candu éراسi polonu; dupace inse li se infundara tôte acelea incercari, ei luara recursu la fabule. Unii adoptara minciun'a inventata de sasulu Gasparu Heltauer alias Heltai dela Clusiu, carele sub pretestu cá ar fi aúditu — dupa circa 100 de ani — dela nu sciu ce ómeni de curte de ai Corviniloru, facú pe Ioanu Corvinu de bastardu alu imperatului Sigismundu. Ce e dreptu, inca Bonfinius observase in dilele lui Matheiu Corvinu, cá acésta minciuna o inventasera nemtii si anume afurisi'ta familia aristocratica Cilly cu scopu de a degrada si innegri pe Corvinesci*). Altii mintira una si mai grósa sustienendu, cá Ioanu Corvinu ar fi fostu bastardu alu reginei Elisabetha, care fusese soci'a regelui Ludovicu I., mama a Mariei si Hedvigei si sócra a lui Sigismundu. Acésta fabula suna asia, cá dieu regin'a Elisabet'a nu ar fi fostu prea fidele barbatului seu, cá dumneaei s'ar fi tienutu cu unu aristocratu italianu dein famili'a Scaliger, care o ar fi ingrecatu, éra dupa ce a nascutu in secretu unu filiu, ilu dete spre crescere totu in secretu lui Dimitrie episcopului dela Zagrabia (Agramu), de unde apoi dupa mórtea lui Ludovicu I. l'ar fi dusu Hedvig'a la Poloni'a, éra acestu bastardu ar fi fostu in-susi Ioanu Corvinu.

*) Bonfinius Decade III. Libro IX.

Altora scriptori ungureni ne convenindu-le că se'si scotia de adultera (preacurva) pe una dein reginele loru, inventara una alta minciuna, nu atatu nerusinata, cătu mai virtosu neaudit de absurda, necalita, adeverata secatura. Acestia dicu, că Ioanu Corvinu a fostu filiu legitimu alu regelui Sigismundu, nascutu dein soci'a sa regin'a Mari'a, inse pe atunci, pe candu acésta era prinsa impreuna cu mama-sa si defienuta de insurgenti in Croati'a, precumu amu vedutu la altu locu in viéti'a lui Sigismundu (Transilvania 1872); si fiendu-cà petrecea in captivitate, dupa ce a nascutu pe pruncu, l'a datu spre crescere la prepositulu Palizsna dela Vrana, adeca totu la unu calugaru. Aceia carii au scrisu asemenea absurditati, n'au observatu neci macaru atata, că déca i s'ar fi nascutu lui Sigismundu vreunu filiu, fia ori-unde, in ori-ce secretu, legitimu séu chiaru si bastardu, dupa ferbentea dorintia ce avea si elu că toti domnitorii pentru successori de sexulu barbatescu, indata ce liberase pe soci'a sa dein captivitate, ar fi luat pe filiu-seu la se-ne si l'ar fi educatu imperatesce, dupa care apoi tóte lucrurile si evenimentele aru fi luat cu totul alta facia in acestea tieri nefericite.

Acestea si alte asemenea opiniuni, cătu false si perfide, cătu si absurde, respandite prin cartile istorice esite in diverse limbi, se potu vedé adunate la unu locu mai alesu in opulu celu mare alu fostului gubernatoriu alu Transilvaniei comite Iosifu Teleki, in tom. I. pag. 26—64. Numai ne-amu miratu si noi de comitele Iosifu Teleki, cumu facia cu atati scriptori contemporani citati de elu insusi in favórea originei daco-romanesce a familiei Corvinesci, totusi indata la pag. 26 suspina dicundu, că originea si famili'a lui Ioanu Corvinu mai este coperita si până in dilele nóstre in mare negura. Iosifu Teleki aduce de martori pentru nationalitatea daco-romanesca a lui Ioanu Corvinu pe scriptorii contemporani Thuroczi (Chronicon part. IV. capu XXX), pe cardinalulu Aeneas Silvius (Europa Cap. I. pag. 390), pe Galeotus (la Schwandtner), Annalile comitiloru Cillei (la Hahn, Chronicon Cillense), pe Bonfiniu (Decade III. libr. IX. pag. 351), Tubero in Comentariile sale la Schwandtner, Liszt Adnotationes in Bonfinium Apud Kovachich, Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae (la Schwandtner), apoi dein cei noi pe Katona si pe Pray. Acelasi Ios. Teleki nu are încàtrau, recunósce si autenticitatea documentelor publicate de Fejér, relative la originea si famili'a Corviniloru; cu tóte acestea, lucru singulariu, la pag. 44 a opului séu se supara pe Katona si pe Pray, că de ce mai aducu de martoru inca si pe Nicolaus Olahus, éra apoi la pag. 57 face con-

clusiunea cea mai nelogica dein lume, că adeca, fia cumu va fi, dein tóte acestea totu nu ese altu-ceva, decatu că famili'a lui Ioanu Corvinu a fostu magiara! Mare lucru mai este inca si acea vanitate si superstitiune nationale, că si cea confessionale, ea neciodata nu lasa că ómenii se védia lucrurile asia precumu sunt, ci eli le vedu că si intr'unu caleidoscopu, sucite, invertite, scalambate, deformate. Apoi déca unu Iosifu Teleki nu a fostu scutitu si aparatu prin eruditiunea si prin positiunea sa de asemenea debilitati, atunci ce ai avea se mai asteptu, buna-óra dela unu calugaru că Iosifu Vass, care tocma cu asemenea logica scrisese despre originea romaniloru in Daci'a. Dupace adeca elu insusi aduce sute de documente si probe pentru colonizarea si romanizarea totale, că se dicemu asia, a Daciei, prin Traianu si prin alti imperatori carii iau successu lui, apoi mai pe urma inchiaie: Asia dara valachii de astadi sunt in celu mai bunu casu unu amalgamu, unu amestecu dein cele mai curióse de nu sciu câte si mai câte popóra*).

Dupace vedu ramu că istoricii altora popóra s'au ocupatu si se mai ocupa cu atata interessu si chiaru cu passione de istori'a Corviniloru, dupace unii dein celi mai renumiti recunosc si spunu pe facia, că biografi'a lui Ioanu si a filiului seu Mateiu este pentru acelu tempu insasi istori'a Ungariei si a Transilvaniei, credemu că au venitu si au trecut de multu acelea dile, in care ar fi trebuitu se se scria si in limb'a nóstra daco-romanesca macaru biografiile aceluor barbati extraordinari, geniali si chiaru providentiali, pe carii necumu contemporanii, dara neci chiaru generatiunile care le-au succesu, nu 'iau intielesu si n'au volitu se'i intielega. Betranii nostrii ne aratara calea, ne dederu indemnu, ei inse carii avea se are preste totu in agru intielenitu, neci pe départe n'au ajunsu că se faca totu si se implinesca tóte. Fericitul Petru Maioru in Istori'a pentru inceputulu Romaniloru in Daci'a vorbesce in vreo 5—6 pagine despre Ioanu Corvinu că prin trecatu, la loculu unde arata, cumu daco-romanii isi apará odenióra essistenti'a si drepturile loru cu armele, si cu ce bratia vigoróse infrangea si umilea pe inemici (Capu V. §§. 5 et 6). Georgie Síncu in tomulu II. alu Chroniceii sale scrie mai multe despre Ioanu Corvinu, precumu scrie si despre filiu-seu Mateiu, inse totu numai pe atata, pre cătu suferea planulu chroniceii sale, si cu atatea documente la mana, câte fusese in stare de a culege densulu in vreo treidieci de ani. Im compendiele istorice câte s'au scrisu că de sieptedieci de ani

*) Hunyadiak Kora, Magyar Ország. Irta Teleki József. Pesten 1852. Cinci tomuri gróse istori'a, duoe tomuri X. et XI. coprindu documentele respectiye. Patru tomuri VI.—IX. n'au vedutu lumin'a si neci se crede că o voru vedea, dupace com. Ios. Teleki a moritu de multu.

*) Erdély a Romaiak alatt. Kutfök után irta Vass Joseff, kegyes szerzetbeli áldor, gymnasiumi tanár, s a magyar tudományos akademia levelező tagja. Az erdélyi Múzeum-egylet által, a Haynald-díjjal jutalmazott pályamunka. Erdély térképével. Kolozsvárt, 1863. 8^o mare, 172 pagine. Acestu calugaru piaristu a moritu in Ianuaru a. c. in Ungari'a. Sarmannulu calugaru, pe cătu era in viéti'a, se laudá că „are se le arate elu valachiloru.“ Pecatu de eruditiunea lui.

incóce in tóte trei limbile patriei, familiile Corviniloru ocupara locu, érași numai pre càtu suferea cadrulu unui compendiu, uneori și mai pucinu. Unii scriptori, mai alesu deintre magiari se apucara se tractedie epoc'a Corviniloru, viéti'a și faptele loru separatu, in asia numite dissertatiuni, celi mai multi inse cu scopu respicatu de a le si transmuta originea loru nationale dein romanésca in magiara, precumu s'a observatu mai susu. In fine vení canoniculu Georgie Fejér cu cartea sa titulatu: „Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad Regni Hungariae gubernatoris, argumentis criticis illustrata. Georgius Fejér, bibliothecarius regius. Budae typis typografiae regiae universitatis Ungaricae 1844.“ 8^o pag. 34. Acésta carte coprende in partea sa cea mai mare, adeca dela pag. 32 până la 255 totu numai acte publice authentice, adeca diplome de donatiuni, epistole oficiali și altele cá acestea in numeru de nonedeci și trei, care mai tóte au a face cu famili'a Corviniloru, éra mai alesu cu Ioanu Corvinu. Partea prima, dela pag. 9—32 coprende citate și estrasse dein istoricii și chronicarii vechi contemporani ai Corviniloru, carii mărturisescu despre originea și nationalitatea daco-romanésca a acestora. Dela pag. 255 până la fine se vedu argumentatiunile lui Fejér, prin care densulu sustiene atátu originea romanésca a Corviniloru, càtu și extraordinariile virtuti, atátu civili càtu și private ale acestora, și'i apara in contra inemiciloru și calumniatoriloru. Cele dein urma cuvente ale lui Fejér sunt: „Nobis simplex veritas, quae nec invidiae, nec gentili insolentiae lenocinatur, fuerat consecranda. Adeca pe romanesc: Noi aveamu se cautamu simplulu adeveru, care nu e condusu neci de invidia (pisma), neci lingusiesce vanitatea nationale.“ Acestu essemplu de impartialitate, carele este asia de raru la istoricii Ungariei și ai Transilvaniei ori-candu e vorb'a despre daco-romani, cumpanesce cu atátu mai greu in favórea adeverulu, cu càtu nationalitatea curatu magiara a lui Fejér nu póte fi trasa la indoieála, precumu póte fi trasa buna-óra nationalitatea genetica a familiei Teleki, despre care scimnu bene ce a scrisu chronicariulu Cserei, și precumu se scie asemenea despre una parte considerabile a familiiloru mai alesu aristocratice

Dupace atenseramu pe scurtu câteva fabule inventate despre originea familiei Corviniane, alte fabule in aceeași materia le trecemu cu vederea; celu care voliesce se le cunósca inca și pe acelea, caute-le in susu citat'a carte a comitelui Iosifu Teleki, cà le va afla culese pe tóte la unu locu, și inca ce e dreptu, resfirate și aruncate in ventu cá si plév'a, ceea ce si urmá firesce, indata ce stau de facia atâtea alte documente authentice despre originea familiei Corviniloru și anume despre nativitatea lui Ioanu Corvinu. Asia dara noi dela loculu acesta inainte ne vomu marginí strinsu numai la memorarea date-

loru, despre alu caroru adeveru istoricu ne vomu fi convinsu. In càtu pentru faptele Corviniloru, republic'a istoriciloru are mai multe fontani copiósc, dein care vomu scóte și noi, se întielege inse cà pe scurtu, pre càtu adeca ne permittu alte ocupatiuni și prea angustulu spatiu de care dispunemu. In totu casulu ne vomu adopera, cá se punemu și noi Corviniloru unu monumentu, de si celu mai modestu dein tóte. Dupa intim'a nóstre convictiune, monumentulu ce s'ar pune Corviniloru, ar fi monumentu per excellentiam pusu si natiunei romanesci, apoi dica ori-câte voru vrea aceia, carii afla cà Corvini nu s'au mai tienutu de baseric'a grecésca și de ritulu grecescu. Imperatii Traianu și Hadrianu inca nu s'au tienutu de ritulu grecescu; ba ce e mai multu, neci insusi imperatulu Constantinu și mama-sa Helen'a nu au prea sciutu multe de rituri resaritene și grecesci, neci chiaru de cele latinesci, până ce nu s'au crestinatu și s'au stramutatu dela Rom'a cu resiedenti'a la Bisantiu; pentru aceea inse cine va fi acelu omu simplu, carele se voliésca a sustiené absurditatea, cà Traianu, Hadrianu și Constantinu nu au fostu romani și benefacatori ai omenimei. Ori-ce omu se nasce mai antaiu cá membru alu vreunei familii, alu vreunei sementii ori tribu, alu vreunui poporu homogenu ce se dice natiune genetica, apoi se adnumera la una ori alta confessiune religiósá și se cresee in aceea.

Afirmarea nationalitatei nóstre genetice inaintea areopagului popóraloru europene este una dein problemele principali, dein câte avemu noi se deslegamu. Lumea intréba nu numai de vechimea originei unui poporu, ci ea voliesce cu totu dreptulu cá se se informedie de ajunsu despre poterea de viétia și de poterea productiva a natiunei nóstre, și inca productiva nu numai in respectulu fisicu, ci și mai virtosu in celu spirituale. Acésta se póte proba mai virtosu prin enumerarea aceloru individi esiti dein sinulu natiunei nóstre genetice, carii prin faptele séu prin scriptele loru au essercitatu inriurintia mare, póte si decidetória, asupra destineloru natiunei, séu a patriei, séu asupra altoru popóra ori tieri. Este apoi cu totul alta intrebare, déca unii séu altii dein acei individi au remasu până la finea vietiei loru in midiuloculu și in sinulu natiunei loru, ori cà ei s'au ruptu de càtra aceeași in urmarea vreunei persecutiuni pornite asupra-le pe viétia pe mórte, ori alte conjuncturi și impregiurari, 'iau scosu dein corpulu nationale, uneori și dein patri'a loru. Noi nu trebuie se ne ascundemu nici-unu adeveru de inaintea ochiloru nostrii sufletesci. Sunt aprópe duoe sute de ani, de candu popórale europene intréba la diverse ocațiuni, cà ce póte se ésa dein Nazaretu. Nu avemu dreptu se imputamu lumii asemenea intrebari, pre càtu tempu noue insine nu ne pasa de istori'a nóstre. Au fostu tempuri, care n'au trecutú tocma asia de multu, pre candu se facea relatiuni la curtea dein Vien'a, cà intre romani



nu s'aru afla neci macaru individi buni de nisce subprefecti; si sunt abia 24 de ani, de candu generariulu rusescu Hasford mai inainte de a intra cu óstea in Transilvani'a, spunea ceea ce audise dela oficiarii austriaci dein statulu majoru, cà „valachii aru fi rei soldati.“ Au trebuitu apoi cá se védia asia dicundu cu ochii sei, bravurele lui Davidu Ursu (atunci locotenente primariu, acumu colonellu), Traianu Doda (acumu generariu, atunci capitánu), ale lui Novacu (maioru) s. a., si se audia despre evenimentele dein muntii apuseni, pentru cá se si scambe cu totulu opiniunea.

(Va urma.)

Siematismulu basericei reformatiloru si elementulu magariu in Transilvani'a.

Mai de curendu a esitu siematismulu celu nou alu basericei reformatiloru de confessiunea helvetica cunoscuta si sub nume de calviniana. Dein acelasiu aflamu cà numerulu reformatiloru calviniani in Transilvani'a este de 336,070, adeca treisute treidieci si siese mii sieptedieci suflete, care se coprinde in 556 parochii mame si 526 filiale.

Despre scólele reformatiloru calviniani dein Transilvani'a aflamu totu dupa acelu siematismu, cà dein tóta tenerimea loru obligata a cerceta scólele, numai circa 10% (diece) procentu se afla in adeveru pe la scóle. Acésta este una proportiune fórte trista si cu atátu mai batetória la ochi, cà afóra de sasi, carii toti se tienu de confessiunea augustana luterana, nici-un'a dein multele confessiuni religióse transilvane n'au avutu la manile sale si la dispositiunea sa atátea midiolóce materialu destinate pentru ingaintarea in cultur'a scientifica, precumu au avutu ungurii calvini. Intr'unu periodu mai bene de duóe sute de ani principii Transilvaniei au fostu totu calviniani; dietele tieriei era compuse regulatu in maioritarea loru dein representanti de confessiune calvinésca; partea cea mai mare dein aristocrati'a de sange romanescu trecuse la confessiunea calvina*) si ajutá cu averile loru pe calvini; proprietati intense de ale statului, de ale catholiciloru, romaniloru si de ale unoru familii se doná in folosulu basericei si alu scóleloru calvinesci; mai multe saté odenióra curatu romanesci inca s'au calvinitu, si prin aceea au mai intaritu pe acea confessiune. Dupace marele Principatu alu Transilvaniei a venitu sub domni'a casei austriace de Habsburgu, calvinii inca totu s'au mai tienutu asia de bene in poterile loru, in càtu catholicismulu nici prin mesurele cele mai incordate si prin cele mai attragátorie promissiuni si protectiuni

*) Asia de ess. familiile vechi romanesci Bethlen (dupa chrisóve Budea), Kendefi (Candea), Barcsai (Borcea), Kemény (Comanu), Zeik (Zaicu), Nalatzi, Teleki si altele multe s'au calvinitu de tempuriu, tragendu in se-ne si pe una parte dein poporu.

dein partea Vienei si a episcopatului dein Ungari'a nu a fostu in stare cá se induplece pe calvini la reintórcere in sinulu basericei catholice, in càtu proselitismulu acesteia avú numai nesce rezultate sporadice in Transilvani'a, si déca totusi catholicii s'au mai imultitu, acésta s'a intemplatu cu ajutoriulu migratiunei successive a unui numeru considerabile de nemti si bohemi catholici de professiuni diverse, prin multime de oficiari pensionati, prin incorporarea armeniloru la baserica romano-catholica si prin trecerea unoru romani greco-catholici, ba inca si greco-orientali la ritulu romano-catholicu*). Asia dara intrebarrea este prea la loculul seu, cà cumu se póte, cá dein tenerimea calvinésca inca si pàna in dio'a de astadi se amble numai circa 10% la scóla? Pòpiloru calvinesci le este nu numai permissu a predica in baserica si a indemna pe ómeni la bene, ci ei sunt chiaru obligati strinsu a face acésta in poterea dogmei loru. Sciutu este, cá la confessiunea calvinésca lipsindu cu totulu ori-ce altu servitiu dumnediescu dein tóte cele cunoscute la noi sub nume diverse, partea principale si essentielle a aceluasi stá dein predica séu predicatiune: unu psalmu cantatu, predica si una rogatiune scurta, atáta e totu; éra cá popii loru se fia obligati a citi pavecerniti'a mare si mica, polunosniti'a, ceasurile (pervi, treti, deveti etc.), utrene, liturgia, vecerne, acathiste, paraclise, cei patru stalpi la morti, prohodu mare séu micu, maslu, molitvele santului Vasilie (candu se arata necessitatea de a scóte draci), fórte obosítóri'a obligatiune de a spovedi, priveghieri, cerimoniile cele lungi la botezu séu la cununía, esirea cu lithia, santirea apei, servitiulu celu greu dein Paresimi s. c. l., tóte acestea la calvini nu sunt cunoscute neci macaru dein nume, ei nici cà visédia de asemenea parti ale ritului, ei nu sciú nimicu pe lume de cartile rituali cunoscute la noi sub numirile Ceasoslovu (Breviaru), Catavasieriu, Octoichu, Mineiu séu Minologionu in 12 tomuri pe 12 luni, Strasnicu, Pentecostariu, Molitvelnicu, Liturgia cu cele trei liturgii, a santului Ioanu Gura-de auru, s. si marele Vasilie, s. Grigorie Nazianzenulu etc., ei abia sciú ceva de Evangeliu si Apostolu sub nume de Testamentulu celu nou; totu asia ei n'au a face nimicu cu Pravil'a séu Corpus juris canonici alu nostru celu pre càtu de bogatu, pe atáta si de complicatu. Apoi dara ce facu popii calvinesci, de nu stau cu tóte bratiile cá se duca pe tenerimea de ambele sexe la scóla? Dicemu de am-

*) De ess. familiile Papilla (generariu in dilele lui Iosifu), Mehesiu, Costa (consiliari), fratiu Costa, Rusu (sub nume de Orosz, secretariu gub.), unii membrii dein familiile Moga, Caliani (generari), Aronu dela Bistra sub nume de Bisztrai, Nopcea, Campeanu sub nume de Mezei (secretariu la fostulu tesarariatu), Sam. Popu (consiliariu gubern.), Clusianu sub nume de Kolozsi (fetiorii unui protopopu), Clucoceanu, Capuceanu, Hersenea, unii dein famili'a Dorgo, Popu de Lemeni, Catana sub nume de Kationa (nepotu alu protopopulu Danila dela Catin'a), unii dein famili'a grecésca Triandafilos dela Clusiu etc. etc.

bele sexe, pentru că dora nu mai domina și la ei opiniunea ce dominase până pe la începutul acestui secolu încă și la sasi, că fetele se nu invetie la școlă, și anume se nu invetie a scrie, că-ci ar fi unu lucru de mare pericolu pentru moralitate, deca femeile aru sci se scria. fiendu-că atunci s'aru pune in correspondentia cu fetiorii. Noue daco-romaniloru încăi nu ne-a fostu permissu a infientia școle romanesci până in secululu trecut, inse și in acela abia s'au potutu infientia cele dela Blasiu in dilele Mariei Teresiei, și numai dupace a venitu filiu-seu Iosifu II. cu manatare și cu bratiu inaltu, a datu porunci aspre că se se face școle și pentru romani, preste care mai apoi s'a pusu directoru Georgie Sincăi; dara dupa mórtea lui Iosifu cele mai multe școle romanesci s'au stricatu și s'au inchisu; pe Sincăi l'au batutu și l'au scosu dein țiera că vai de capulu lui, făcându'lu se ia lumea in capu; chiaru și asupra școleloru dela Blasiu s'au fostu luatu unele mesuri fôrte despotice. Dein acestea și alte cause romanii séu nu mai mergea la nici-o școlă, că nu o avea, séu mergea la cele unguresci, și anume greco-catholicii la cele romano-catholice, éra greco-orthodoxii la cele calvinesci, până ce unii dein ceia trecea și la ritulu romano-catholicu, éra altii dein acestia se calvinia și se facea asia numiti epistati, séu adeca precumu se numescu in acésta țiera, deregători (tisztartó), rationisti (számtartó), chialari (kolcsár), regii (regiusok), prefecti (praefectusok) pe la curtile aristocratiloru celoru mari, pe unde apoi se și insurá luandu neveste unguroice, éra altii se facea cancelisti pe la comitate și in fine se magiarisá cu totii. De acestea n'au patitu calvinii, și nu pôte dice nici-unu calvinu că cineva l'ar fi opritu dela școlă, că nu l'ar fi lasatu seși face ori câte școle au voitu, séu că l'aru fi desnationalisatu cu forti'a; preste acésta loru le-au statu deschise tóte functiunile dein țiera, mici și mari până susu la scaunulu de gubernatoriu alu țierei și de cancelariu, prin urmare au și avutu indemnul și incuragiare destula că se cante de școlă, candu dein contra, in favórea elementulu romanescu au lipsitu cele mai multe cali de inaintare.

Apoi dara pentru ce invétia asia pucini calvini la școlă? Una cauza este și trebue se fia, noi inse nu voimu se ne ocupamu asta-data cu aceea. Amu simtitu necesitatea de a face acestea reflexiuni la siematismulu calvinescu mai virtosu dein cauza, că altii ne scotu ochii mereu cu lips'a de școle, cu ignorantia, cu barbaria noastră, și nu voru se védia, că nu se pôte face in treidieci de ani ceea ce altii n'au facutu nici in trei sute de ani. De ce densii, chiaru și dupa marturisirea loru, încă și dupa trei sute de ani de institutiune, de invetiatura, mai sunt încă totu barbari? De ce orasieloru mai rivalisedia încă numai cu cele turcesci și polonesci? Dela ministeriulu ungurescu a esitu una charta cumu amu dice, didactica, pe care tienuturile locuite de romani sunt cele mai negre. Dara dein recensimentulu dela Ia-

nuariu 1870 a esitu, că de ess. in una parte mare a secuimei 83 procentu alu locuitoriloru nu sciuni nici citi nici scrie. Dupa datele cele mai noue, chiaru in Buda-Pesta camu 1/2 dein locuitori nu sciuni carte de locu. Mare blastemu pe acestea țieri atâta neșcientia și atâta intunecime. Cu tóte acestea, noi credemu că suntemu bene informati deca sustienemu, că se mai afla și astadi una classe númeroasă de ómeni, care nu vrea se se face școle pentru poporu, și chiaru acea lege dela 1868 trasa in duoe parti, îi este unu mare spinu in ochi și cauza de neodichna grea. Apoi mai vinu și cu planurile fantastice de magiarisare, pentru că filii și ficele poporului seși perda scumpulu tempu cu invetiare de limbi, in locu de ași castiga fia-care in limb'a sa materna idei, cunoscintie cătu se pôte mai multe, mai sanetóse și salutare.

Dein siematismulu reformatiloru calvini mai invetiamu încă ceva interessantu. Sciutu este, că unoru ómeni le place a falsifica datele statistice cu scopu de a școte unu numeru cătu se pôte mai mare alu cutaroru elemente nationali. Sciutu este érași, că in Transilvani'a toti calvinii sunt magiari curati séu romani magiarisati mai de demultu cu totulu, dein generatiune in generatiune, precumu sunt buna-óra mai multi slavi dein Bosni'a și Hertiegovin'a și multi greci turciti cu totulu. Asia dara punendu pe calvinii magiari in numeru de 336,070

Adaogèndu pe unitariani (sociniani) érași	
toti magiari	48,000
Dein romano-catholici căti sunt magiari	120,000
Magiari luterani (Csángó) circa	15,000
Numerulu totale	519,070

Atâti sunt magiarii in Transilvani'a, impreuna cu cei renegati, éra nu 700 și nici macaru siesș sute de mii, precumu voliescu unii și altii. A face computuri artificiali, a renumera de ess. pe toti nobilii daco-romani și pe toti romanii dein secuime la elementulu magiaru, apoi și pe cei 27 de mii de jidovi și pe toti jidovii căti mai vinu neincetatu in țiera, este curatu vanitate nationale, ce nu mai are nici-unu intielesu. In loculu acestei specii de proselitismu, care nu e altu-ceva decât unu nefericitu anachronismu, ar fi de miie de ori mai sulutariu a se cultiva și sustiené numai ide'a patriei, că idea comuna, éra elementele nationali se fia lasate in buna pace, se se desvólte fia-care pe atâta pe cătu îi permittu poterile sale innascute.

Georgie Fejér.

Intre documentele istorice care se publica dein colectiunea comitelui Ios. Kemény, vedemu multe reproduse dein Codex diplomaticus alu lui Georgie Fejér. Barbatii de specialitate sciuni prea bene, cine a fostu acelu Fejér și in ce tempu a vietuitu, credemu

inse că ne va interesa și pe noi cestilalti carii suntemu pôte numai dilettanti în istoria patriei și a națiunii, că se cunoșcemu pe acelu barbatu de talente excepționali, de activitate și erudițiune dein cele mai rare.

Georgie Fejér s'a nascutu în oppidulu Keszthely, dein comitatulu Zala în Ungaria la 23. Aprile 1766 și a repausatu la Pesta în 2. Iuliu 1851, adevca în etate de 85 de ani trecuți. Că copilul a invetiatu la Pesta în școlile normali și de acî incolo până înaintă totu acolo la universitate, unde ascultă cursulu filosoficu. De acî G. Fejér trecu la Presburg, unde intră în seminariulu preotiescu și absolvî theologia între anii 1785—1790. Până a nu intra în vreo funcțiune ecclesiastica, Fejér petrecu cătuvia tempu în calitate de professoriu privatu la familiile aristocratice Festetics și Ürményi. De acî între anii 1802—1804 ilu vedemu professoriu de dogmatica în Alb'a regale și mai tardu la acelasu studiu în Pesta. Mai tardu Fejér ajunse canonicu la Oradea, unde canonicii romano-catholici au venituri mari. În 1818 era directoriu de școlă la Laurin (Raab). În fine la 1824 Fejér ajunse bibliotecariu cu titlu de prefectu alu bibliotecei dela universitate, adevca cumu amu dice, în elementulu seu; pentrucă Fejér pe langa ce îi placea forțe multu științele în genere, istoria și mai alesu istoria patriei o cultivă cu adeverate predilectiune și chiaru pasiune. Vedeudu inse Fejér nenumeratele și vastele lacune, cumu și mai multe neadeveruri gróse căte se trecea și propagă în istoria patriei dein generațiune în generațiune; cunoscendu tristele consecențe ce pôte se aiba istoria scrisa nu numai reu, ci și falsu, se aruncă cu tóte poterile sale pe culegere de documente autentice. prin care se se póta atātu corree cătu și completa istoria patriei. Culesese Fejér și mai înainte de a se face bibliotecariu, multe documente, acumu inse elu se află la unu locu, unde'i stă deschise pe langa bibliotec'a universitatei inca și arhivele statului, era midiolócele pecuniarie inca nu'i lipsea. În a. 1824 Fejér se apucă de publicarea Codicelui seu diplomaticu, pe care'lu continuă lucrandu la elu barbatesce până în a. 1844, adevca duoedeci de ani, era în acestu periodu esira 40 (patrudeci) de tomuri implute cu documente și preste acestea registrele. Adevratu thesauru alu cercetariloru celoru mai fatigóse în cursulu vietiei unui omu. Cu acésta publicatiune Fejér isi castigă dreptu nu numai la gratitudinea națiunii magiare, ci și la sincer'a recunoscintiă a altoru națiuni, pentrucă de ess. și romani, croatii, polonii s. a. potu se afle — numai se caute — în collectiunea lui Fejér adeverate margaritarie istorice. Adevratu că Fejér a fostu și a remasu în totu cursulu vietiei sale, magiaru intru tóta puterea cuventului, precumu trebuie se fia și se remana fia-care omu de caracteru aceea ce este elu dein parenti și mosi de stramosi; inse acestu barbatu se mai distingea și prin a sa imparțialitate, pe care o intempini

nespusu de raru la scriitorii dein tierile acestea. Mai sunt adevca și până în dio'a de astadi ómeni dein tóte națiunile, caroru le vei comproba și inveda unu adevuru órecare cu documente autentice intru tóta puterea cuventului, cumu amu dice, la lumin'a sórelui, era ei vedeudu-le iti voru respunde: Asia este, noi inse nu volimu că se fia asia. Sunt și ómeni de aceia, carii vorbeloru de pe strate, faimeloru de nimicu dau mai multa valóre decātu la orice actu oficiale, publicu, emanatu sub sigilu și subscripțiune, verificatu și autenticatu în tóta form'a. Pe asemenea ómeni fóra caracteru Fejér 'ia combatu cu multa gravitate și demnitate, de și până acuma inca totu fóra vreunu resultatu imbucuratoriu.

G. Fejér a mai publicatu afóra de codicele diplomaticu în 40 de tomuri inca 18 opuri mai mari și mai mici în limb'a magiara, theologia dogmatica latinesce în 8 tomuri (1819). În Tudományos Gyűjtemény (Magazinu științificu) inca s'au publicatu câteva dissertatiuni și biografii scrise de Fejér. Dein acestea se vede, că acestu scriitoriu a fostu totu-odata și unulu dein cei mai fecundi. În a. 1850 pre candu Fejér era de 84 de ani, publică unu opu despre „Causele revoluțiuniloru de statu,” în care dice despre poporulu magiaru, că elu mai are vieția, inca nu a moritu, ci că numai cătu 'iau secatu deocamdata poterile. Acésta se întielege asia, că pe atunci, adevca dupa sugrumarea revoluțiunii și a belului civile, se află multi magiari, precumu se afla buna-óra în acésta epoc'a presenta, unii daco-romani, pucinu credentiosi, lipsiti de orice tarfa sufletésca, nededati a suferi, neci a spera, carii tienea una, că e pace de unguri și de Ungaria, că până îi lumea și pamentulu nu se ve mai alege nimicu dein ei. Asia octogenariulu Fejér le dicea acelora: Mei nu fiti poltroni, nu fiti pléca-fuga miserabili, aveti pacientia, asteptati se vi se restaure poterile scadiute, era intr'aceea invetiati dein trecutulu vostru și ve correeți errorile și blastematiile, era mai alesu feriti-ve, că se nu ve mai tradati sangele vostru, era altii se nu ve apucati deintr'odata de lucruri prea mari, pentru care sunteti reu preparati, sunteti ignoranti.

G. Fejér a știutu întrebuintia veniturile sale cele frumóse de canonicu inca și în altu modu; elu adevca a lasatu în testamentulu seu pe langa alte legate pióse, inca și sum'a de 60 mii fiorini moneta conv. la fondulu școléi agronomice dela Keszthely.

Acesta fusese Georgie Fejér*).

*) Biografia lui Fejér a esitu în Pesti Napló 1855 de Toldi și în alte mai multe publicatiuni magiare și germane. Vedi și Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich. Wien, 1858, 17. et 18. Lieferung.

Colectiune de diplome

d'in diplomatariulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Urmare.)

1437. App. D. Tr. T. V.

Documentu dein cele remase dela regele Sigismundu, prin care acesta numesce pe Ioanu Corvinu filiu alu lui Voicu dela Hunedóra*).

Sigismundi Regis Literae, in quibus Joannes Hunyadi vocatur Joannes Oláh filius quondam Woyk de Hunyad.

Originale in Archivo Anolsbacensi, nunc Camerae Hung.

Innuit Eder in Felmero p. 62. 63.

1437. post. 14. Sept. App. D. Tr. T. V.

Documentu despre uniunea seu confederatiunea Aristocratiloru transilvani cu sasii si cu secuui in contra poporului romanescu, in contra celui unguurescu dein comitate si — in contra turciloru**).

1837. Feria IV. prox. post festum Exaltationis S. Crucis. Lorandi Lépes vice vajvodae Tranni literae super inita in congregatione generali in Oppido Kápolna praesentibus Michaeli Jaks de Kusal et Henrico de Tamási comitibus siculorum, inter nobiles Trannos (Hungaros) septem et duarum sedium et Bistricienses saxones, ac universos siculos unione.

Originale adstat in Tab. nat. Sax. sub Nr. 79. juxta Eder de initiis Sax. p. 123.

Ex Mstis Cornidesianis edid. Katona T. XII. p. 793.

" " " Fejér C. D. T. X. v. VII. p. 912.

Fragm. edidit Schlötzer p. 46.

" " Verfass. Zust. der Sachs. p. 57.

" " Recht des Eigenth. p. 49. et 63.

" " Eder in Felm. p. 66.

" " Vajda „az Erdélyi polgári és törv. histor.“ p. 182.

1437. 30. Sept. App. D. Tr. T. V.

Vicevoda Lorandu Lépes adeversce că in lun'a Sept. 1437 inca totu mai durá bellulu civile, că prin urmare conventiunea dela 6. Iuliu tienuse de joi pâna mai apoi; pentrucă nobilii nu se potura aduna in acea luna la diet'a dein Turd'a.

Nos Lorandus Lépes de Varas Keozi vice way-

*) Originalulu acestui documentu inca se afla in archivulu dela Bud'a intre cele aduse acolo dela Onolsbacu. Bate la ochi, că neci Fejér neci comitele Iosifu Teleki n'au decopiatu acelu documentu intregu, éra Eder inca numai cătu ilu citá fórte pe scurtu in Observatiunile sale critice asupra lui Felmer pag. 62, unde mai numesce alte duoe de aceeași natura si dela același Sigismundu dein anii 1434 et 1435. Mai departe vedi despre nationalitatea Corviniloru in dissertatiunea ce publicamu. Red.

**) Acésta confederatiunea periculósa, care fusesc nefericirea tieriei, repetita dupa aceea de nenumerate ori, merita că se fia érași tractata inadensu. Deocamdata amu atens'o in dissertatiunea nóstra Despre bellulu civile dein an. 1437, Transilv. Nr. 1 et 2 a. c. Red.

woda Transylvanus, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis. Quod causam quam Philippus filius Jacobi de Nagy Doba contra Valentinum de Gyurgyfalva, et Blasium Gyerő de Monostor in Conventione nostra generali Thordae ad Octavas festi beati Egidij (8. Sept.) celebranda dijudicandum habebamus, tum ob continuos rusticorum in Universitatem nobilium partium istarum insultus, tum vero ex eo, quod idem Valentinus de Gyurgyfalva in generali conflictu his diebus contra eorundem rusticorum audaciam, nefariosque tumultus habito, lethaliter vulneratus domum asportari debuerit, de Regni uobilium consensu ad octavas festi nativitatis Domini nostri Jesu Christi proxime futuri prorogandam duxerimus. Datum in descensu nostro exercituali prope fluvium Zamus posito, die secundo festi beati Michaelis Archangeli. Anno Domini Millesimo quadringentesimo trigesimo septimo.

vestigium

sig. appr.

Originale in Archivo familiae Kemény de Gyerő-Monostor.

1437. App. D. Tr. T. V.

Lépes promitte sasiloru ajutoriu in contra facatoriloru de rele. (Era bataia).

1437. Dewa feria sexta proxima fost festum S. Georgii, anno XXVII. Lorandi Lépes vice-vajvodae Tranni literae ad Saxones, quibus auxilium promittit, contra malefactores, spoliatores, saxones infestantes, quorum principalis Capitaneus est Kardos János.

Ex authographo fragm. edidit: Eder in Felmer p. 99.

1437. post 9. Oct. App. D. Tr. T. V.

Alu donilea tractatu de pace inchiaietu de nou intre aristocratia si poporu, dupa aduo'a batalia mare dein acelasu anu, tómn'a*).

Nos Conventus monasterii Beatae Mariae Virginis de Clus-Monostora. Memoriae commendamus, quod Ladislaus filius Gyreu de Samosfalva, et Benedictus Parvus de Vulko in eorum, et universorum Regni nobilium harum partium Transilvanarum ab una, parte siquidem ex alia, Michael Volachus de Virágosberch Capitaneus, item Benedictus Gazda de Dios, et Michael alter in Chehi commorantes, similiter in ipsorum, et universorum populorum earundem partium Transilvanarum personis, nostram venientes in praesentiam exhibuerunt, et praesentaverunt nobis quoddam Registrum Clausum super dispositione, ac unione pacis,

*) Este fórte interessantu a conferi coprensulu acestei conventiuni de pace cu cea dein 6. Iuliu reproducu in Nr. 4, pentrucă se se vedia differentiele. Estrasu romanescu ii facuseramu in dissertatiunea dein Nrii 1—2 a. c.

inter universitatem dictorum nobilium, nec non Capitaneos, et universitatem populorum, totamque communitatem Rusticorum celebratae factum, certis sigillis magnificorum Michaelis Jacks de Kusal, et Henrici de Tamási, comitum siculorum, ac Egregii Lorandi Lépes de Varoskezi vice vajvodae Transylvaniae consignatum, petentes nos debita cum instantia, ut tenorem ejusdem Registri de verbo ad verbum nostris literis inseri faciendo ipsis dare dignaremur infrascriptum Registrum fuit conclusum et terminatum Octavo die festi Beati Michaelis Archangeli (6. Oct.) et aliis diebus ad id aptis, et sufficientibus in villa Apathi . . . universi nobiles harum partium Transylvanarum ab una, pro quorum parte infrascripti nobiles, per eosdem universos nobiles fuerunt electi, item Joannes de Suk, Ladislaus ch de Reud, Stephanus de Buda, Jacobus de Dragh, Nicolaus filius Beke de Iklod, Benedictus de Valko, Petrus de Badok, Johannes Farkas de Szezerma us filius Johannis de Kodor, Dionisius de Farnas, Petrus de Thur, Ladislaus filius Torda de Chan, Petrus de Bogath, Nicolaus filius Barnabae de Zentpál . . . Darlatz, Nicolaus filius apa de Almakerék, Michael filius Salamonis de Fejéregház, Michael de Dyogh, Jacobus de Cheztve, Nicolaus de Aran, et alter Nicolaus; ex altera nomine, et in personis praefatorum Capitaneorum, ac tota communitate Rusticorum, Anthonius Magnus de Buda, Thomas similiter magnus de Zeek, Michael et Gallus ah de Virágosberg, et Johannes Mester de Clusvár, Capitanei, item Benedictus Gazda de Villa Diot, Paulus Magnus de Vajdaháza, Valentinus Faber de Vyfalu, Gregorius Chegeu, Blasius Gréb de Buza, Elias Magnus de Almás, Stephanus Hencz de Sombor, Ladislaus Ban de Alpreth, Nicolaus Valkay de Hunyad per easdem universitates populorum, et rusticos ex eorum voluntate electi, et ad infrascripta facienda, seu terminanda deputati, praefati nobiles, in ipsorum, ac universorum nobilium; iidemque Capitanei et Rustici similiter in ipsorum ac Universorum Rusticorum personis, interim, quousque ipsorum nuncii modo infrascriptis ad Dominum Imperatorem transmittendi, ab eodemque Domino nostro Imperatore redirent, pro unione et concordia utrisque partibus pacem inter se ediderunt isto modo: Item, quod quilibet jobbagonalis conditionis homo, seu Rusticus Domino suo terrestri per unum integrum annum, de uno integro aratro per tracturam octo pecorum computando, unum florenum auri solvere debeat, et de medio aratro medium florenum, et de duobus bobus vel equis (Urbarium) araturis viginti quinque denarios praesentis monetae, si qui enim Rusticorum pecora arabilia non haberent, sed alias pecudes vel res, videlicet, oves, capras, et vacas, ac vina ad valorem ejusdem unius aratri se extendentia similiter unum florenum auri dare debeat,

qui vero minus, quam ad unum aratrum se extendentia, de eisdem animalibus haberent, aut rebus secundum computationem, seu aestimationem solvere debeant, qui vero animalia non haberent, scilicet pecora, et pecudes, nisi tantum propriis manibus in ligonizando, vel trituratione frugum, victum et amictum acquirunt, tali modo, ut dimidietatem omnium praemissarum solutionum Dominis ipsorum terrestribus, iidem Rustici in festo Beati Martini confessoris nunc venturo plenarie exolvere teneantur. — Item, similiter quilibet Rusticorum, seu Jobbagonum in eodem integro anno more alias consveto tria munera Dominis ipsorum in terminis solitis administrare teneantur, et consimiliter quilibet ipsorum per unam Diem annuatim Domino suo, quodecunque servitium, per ipsum Dominum suum eidem committetur, servire teneatur tali modo, ut qui hoc anno eundem Diem Dominis ipsorum servivissent, isti sint per id expediti, qui vero non servivissent, illi servire teneantur. — Item quilibet nobilis in sua possessione in medio suorum Jobbagonum more alias consveto justitiam judicariam faciendi habeat facultatem, et juridice quovis modo, si aliqui Jobbagiones sui fuerunt convicti, vel aggravati, idem nobilis super suos Jobbagiones liberam habeat extorquendi, et eosdem eadem ratione aggravandi habeat facultatem tali modo. quod si aliquis Jobbago suus, super aliquo iudicio ipsius Domini sui terrestris contentari noluerit, ex tunc more alias consveto, in alteram villam, videlicet oppidum ad interrogandum transducendi habeat facultatem, ubi quidquid de ipso concluderetur, uterque ipsorum tam Dominus terrestris, quam jobbago super eo debeat se contentari. — Item, si aliqui Rusticorum seu Jobbagonum de Dominis ipsorum terrestribus minus juste, non data eis licentia, nec justo terragio deposito, debitisque suis non persolutis, in praesenti duntaxat insultu ad aliena loca se translulissent moraturi, ex tunc talem hominem, seu Rusticum ipse nobilis, de cujus possessione recessisset, secundum approbatam hujus Regni consvetudinem, ad propria reducendi habeat facultatem, et hoc taliter, quod post reductionem ejusdem jobbagonis, et redditum, idem jobbago per quindecim dies ibidem, unde indebite recesserat, perseverare, et suis debitis satisfacere debeat, et post modum, si se ad aliena loca transferre voluerit moraturus, habita licentia, justoque terragio deposito, et aliis suis debitis persolutis liberam transeundi habeat facultatem. — Item, simili modo, dum quicumque Rusticorum vel Jobbagonum se ad aliena loca transferre voluerit, moraturus, tunc habita licentia. justoque terragio deposito, de omnibusque suis debitis, et signanter de praescripta directa dimidietate praescriptae solutionis Domino suo terrestri debendo, ex integro persolutis absque omni calumpnia, quovis modo ex parte Domini sui terrestris imponenda, liberam habeat recedendi facultatem. — Item, quilibet Jobbagonum, more alias consveto structuras, et clausuras molen-

dinorum ipsorum Dominorum terrestrium, aliosque quoslibet labores necessarios molendinis requirentes conservare et facere teneatur. — Item, nullus Rusticorum familiares eorundem nobilium quovis colore quaesito verbis vel factis minus juste absque iustitiano processu impedire, et molestare praesumat, sed pacifice debeat, sub favore pacem conservare. — Item praefati nobiles, neque praefatos Capitaneos, et Rusticos, vel verbis vel factis usque tempus vel terminum praefixum impedire, et de praesenti insultu aliquid crimen in ipsorum oculos imponere debeat, seque modo praescripto pacifice teneantur conservare, et e converso, nullus Capitaneorum, vel Rusticorum praefatorum praefatos nobiles verbis vel factis aliquatenus per injactantiam praesentis eorum insultus molestare quovis modo praesumat; ubi autem aliquis nobilium id infringeret, ex tunc subsistat, et vojvoda, vel vice-vojvoda superinde ex parte talis nobilis satisfactionem impendere teneatur, Si autem aliquis Capitaneorum, vel Rusticorum infringeret, ex tunc idem nobilis, cujus jobbaggio istius non observator dispositionis esset, talem perjurum et fractorem dispositionis, tam super caput, et res, et bona sua condemnandi habeat facultatem. — Item, dum Vajvoda vel Vice-Vajvoda praefatis Rusticis et populis more exercituantium contra emulos hujus Regni mediantibus suis literis insurgere praeciperet, ex tunc statim iidem Rustici seu populi more exercituantium insurgere, et secundum mandatum eorundem Vajvodarum sub exercitu proficisci teneantur. — Item, praemissa dispositio, quoad omnes articulos et clausulos tali vinculo mediante, inter praefatas partes disposita est: quod si qua partium praescriptarum usque terminum praefixum uti praefertur, usque quo nuncius eorum superinde a Domino Imperatore reverteretur, praemissae dispositioni, seu concordiae contradiceret, aut rigore non observaret, ex tunc talis pars infractione suae fidei catholicae convincatur, et perjurus habeatur, et casu si fuerit nobilis tunc Vajvoda, vel Vice-Vajvoda tanquam perjurum domnificare solet, et condemnare, liberam aggravandi habeat facultatem; si vero Rusticus, talem Dominus suus terrestriis recaptivandi, universaque bona sua, et res quaslibet recipiendi habeat facultatem. — Item, praemissam dispositionem quoad omnes suos articulos, et clausulas tantum ad vigorem concluderunt, quousque praefati eorum nuncii a Domino Imperatore reverterentur, et tales ipsorum nuncios utraque pars scilicet, tam praefati nobiles et Rustici usque festum omnium sanctorum proxime affuturum sub gravamine praefati vinculi ad ipsum Dominum Imperatorem transmittere teneantur, ubi autem, si qua partium transmittere noluerit, aut neglexerit, ex tunc eo facto perjurus habeatur. Hoc siquidem Registrum sigillis nostris, puta Michaelis Jachs, et Henrici de Tamásy comitum siculorum, ac Lorandi vice-vajvodae consignatum in Conventu Ecclesiae de Clusmonostra fatentur nomine, et in personis universorum nobilium

Benedictus de Valko, et Ladislaus filius Gyreu de Zamosfalva, in personis vero Michael Vohlak de Viragosberh, et Antonius Magnus, vel absente Antonio Benedictus Gazda de Dios. Quo quidem Registro licet in quibusdam articulis pleno sensu carente, et de limitatione praesentibus literis nostris de verbo ad verbum interserto, memorati Ladislaus filius Gyreu, et Benedictus de Valko, item annotati Michael Valachus, et Benedictus Gazda, et Michael alter, nominibus quibus supra, universa praemissa, et quaevis praemissorum singula, prout praenarrantur per praenominatos electos nobiles nominibus universorum nobilium harum partium Transylvanarum ab una. ab altera vero parte per praenarratos Capitaneos, ac electos Rusticorum, in personis universorum populorum jobbaggionalis conditionis eoram memorato magnifico Michael Jachs de Kusal, et Henrico de Tamásy comitibus siculorum, et Lorando vice-vajvoda disposita, et celebrata fore unanimi et concordia relatu affirmarunt coram nobis. In cujus testimonium praesentes literas nostras appensione sigilli nostri munitas, eisdem partibus duximus concedendas. Datum feria quinta proxima post festum Dionisii martiris anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo septimo.

L. S.
appressi.

Originale in simplici papiro expeditum exstat in archivo conventus B. M. V. de K. Monostor fasc. comit. Kolos. Lit. C. Nr. 96.

Harum Literarum meminit Eder in Notis ad Felmerum p. 73.

1438. App. D. Tr. T. V.

Documentu dein care se afla, că doi nobili, anume Michailu si Davidu dela Jucu in comitatulu Clusiuului au fostu declarati de tradatoriu, pentrucă au tînutu cu poporul, ăra nu cu aristocrati'a*).

1438. Literae, et quibus evenit, Michaellem et Davidem de Zsuk nota infidelitatis affectos fuisse ideo: quod semet 1437. Rebellibus Rusticis contra Nobiles Transylvanos associaverint.

Originale in Archivo Colos-Monostorien.
Innuit Eder in Felmero p. 76.
(Va urma.)

Populatiunea dela cele mai mari 25 de cetati ale Europei.

Dupa numeratur'a sėu recensimentulu celu mai nou alu cetatiloru sėu urbiloru celoru mai mari europene populatiunea loru computata in cifre rotunde este acėsta:

Londonu sėu Londr'a, capital'a Britaniei
mari 3,800,000

*) Bine ar fi, candu amu avea si acestu documentu intregu, ceeea ce se pőte dein archivulu dela Clusiu-Monasturu. Red.

Parisu, capital'a Franciei	1,850,000
Constantinopole	1,075,000
Vien'a	900,000
Berolinu	850,000
St. Petropole	670,000
Liverpol in Angli'a	520,000
Manchester "	500,000
Glasgow "	470,000
Neapole in Itali'a	440,000
Moscva in Russi'a	400,000
Birmingham in Angli'a	370,000
Lionu in Franci'a	320,000
Dublinu in Irlandi'a	320,000
Madridu, capital'a Spaniei	318,000
Brucsel'a, capital'a Belgiei	318,000
Marsili'a in Franci'a merid.	312,000
Bud'a-cu Pest'a	280,000
Augusta (Augsburg)	280,090
Leeds in Angli'a (comit. York)	260,000
Lisabona, capit. Portugalliei	260,000
Varsiavi'a, capit. Poloniei	250,000
Hamburg	236,000
Rom'a	226,000
Turinu	210,000

Urmédia cetatile de alu duoilea rangu dela 200,000 pàna la 100,000 locuitori in diosu, precumu Prag'a, Monachiu (München), Leopole, Dresd'a, Hamburg, Bucuresci, Milanu (Mediolanum) etc. etc.

Cumu se sustienu pe la noi scrierile scientifice.

Scrierile scientifice sunt sustienute si ajutate pe la noi intocma precumu ne spusera de càtiva ani încóce la diferite ocațiuni cele mai multe diarie ale nóstre, asia precumu ne spuse si dn. canonicu Tim. Cipariu in Archivulu seu de repetite-ori, asiá precumu se camu espresse dilele acestea in Federatiune unu pseudonimu Valeriu, carele ne facù onórea de a vorbí si despre acésta Fóia „Transilvani'a," in fine asia precumu avuramu ocașiune de a cití de câteva ori si in Revist'a scientifica dela Bucuresci, éra mai de curendu in Nr. seu 24 dein 1. Februaru a. c., precumu se va vedea mai la vale.

Dara ce ve mai mirati ómeni buni de acestea fiori ce apuca pe cei mai multi de inaintea scientiei? Au nu are locu si in acestu respectu dis'a dascalului dascaliloru; multi chiamati, pucini alesi? Ori-ce poporu inca pe atátu de bene dotatu dela natura, dara crescutu si inbetranitu in nescientia, in superstitiunile cele mai grosolane, intru intunerecu si in umbr'a mórtei, nu se dedà asia usioru a amblá si a petrece la lumin'a ce'i aprendu scientiele. Vederile lui sufletesci sunt tempite de intunecime négra secularia. Cunóscemu cu totii doctrin'a ce se mai aude inca si pàna in dio'a de astadi mai virtosu dein gurile calugariloru greci: La judecat'a cea de apoi nu vomu fi intrebati de ceea ce amu invetiatu si de ceea ce

amu sciutu, ci vomu fi intrebati numai despre ceea ce amu facutu pe acésta lume. Acésta doctrina a strabatutu asia de afundu in sufletele generatiuniloru betrane, in càtu nu odata amu auditu ómeni de altumentrea fórte venerabili dicùndu: Invetiatur'a inalta este periculósa mantuintiei sufleteloru; de aceea ómenii „prea" invetiati nu merita nici-unu ajutoriu si nici-o favóre; lasati'i se móra de fóme, déca nu voru se se apuce de alte trebi care dau si avere, si „onóre." Ce e dreptu, cà charlatani'a introdusa in scientia in epoce diverse inca a stricatu adesea fórte multu scientiei. In càtu pentru istoria, apoi despotismulu de ori-ce natura, s'a temutu de acésta in tóte tempurile mai multu cá de asia numit'a filosofia, care asia precumu a fostu ea tractata pàna pe la inceputulu acestui seculu, nu a petrunsu nici-odata in masse si nici cà va petrece vreo-data. Dein contra, istori'a si scientiele naturali aprendu falinariale loru preste totu, si lumina capetele cele intunecate. Atàta numai, cà trebue se tréca cei patrudieci de ani ai lui Moise dein desiertulu Arabiei, pentrucá se succéda inca una generatiune noua. Intrebati cumu a mersu si la celelalte popora in acestu respectu, si atunci nu veti mai avea cauza de a ve prea mirá de orbi'a, de indolenti'a, de lenea si stupiditatea nóstra, cumu si de grosolanulu materialismu in care amu caditu. Ba inca noi suntemu si escusabili pàna la unu gradu órecare in punctulu materialismului. *Unu poporu sarantocu si spoliatu de tóta lumea, déca se va mai si lungi la sóre cá se'i prajésca faci'a seu spatele, este tocma prin acésta perdutu in dilele nóstre. Dara se'si insemne. prea bene ori-ce poporu si cu atátu mai virtosu daco-romanii, cà de ací inainte fóra scientia multa si sanetósa chiaru inbogatirea si materialismulu este imposibile. Omulu „prostu," ignorantu si gagautiu, candu crede cà are mai multu, atunci se vede spoliatu de càtra celu dein urma veneticu, carele vene asupra lui armatu numai cu scienti'a. Essemple de tóte dilele si cu miile ne-arú fi potutu deschide ochii si pàna acuma, ne este inse lene cá se ne si uitamu la ele, ne si stelescu ochii; lucruri de care se intempla in dilele nóstre, nu amu cititu nici in Alessandri'a, nici in Mii'a si una de nopti, nici in Buch-oglanda si nici chiaru in Agatangelu, totu carti una cá una, dein care amu trasu noi betranii scienti'a si intieptiunea, precumu o sorbu generatiunile de astadi cu lingur'a de scosu, dein romane, novelle si novellióre, partea cea mai mare lapedaturi ale literaturei francesi si nemtiesci, pline de mascari*).

Dara se lasamu pe ómeni in buna pace, se'si

*) Critici buni au constatatu, cà de ess. dein una suta de romane potu se fia diece bune, diece camu asia, nici bune si nici rele, dara optudieci de siguru rele, equivoce, lunecóse, imbetatórie de simtiuri, adesea chiaru spurcate, nerusinate, corruptórie de tóta moralitatea si de totu ce póte fi nobile in omu, prin urmare neconditionatu condannabili, de care se aperi pe tenerime cu ori-ce pretiu.

facea poftele, cá cei dein Babiloni'a, dein Ninive si Palmir'a, dein Memphis, Tirus et Sidoni, dein Corintu, Aten'a si Rom'a imperatoriloru: pucinu si bine: post mortem nulla voluptas, precumu dicea epicureiij. Ce se'i dóra pe ei capulu de generatiunile venitorie, de patria, de natiune si cu atátu mai pucinu de scientie.

A N U N C I U.

La 1. Februaru se implinescu trei ani de candu redactorii Revistei scientifice, lucrédia dupa poterile loru cá se imprascie in tíera cunoscintiele scientifice. Amu speratu dela inceputu, facia cu lips'a totala de publicatiuni scientifice, cá acésta Revista va fi imbracisiatá cu multa caldura; dein nenorocire ne-amu insielatu. Cu tóte acestea, convinsi cá vulgarisarea scientieloru este un'a deintre cele d'anteiu trebuintie ale tieriei, amu facutu tóte sacrificiele si amu ajunsu pâna astadi.

Nestramutat'a nóstra dorintia de a face cá scienti'a se se respandésca cátu mai multu in Romani'a, si cá Revist'a scientifica se devie accessibila pentru tóta lumea, ne indémna a introduce pentru anulu viitoriu amelioratiunile urmatórie:

1. Pretiulu abonamentului se reduce dela 20 lei la 15 lei. Abonamentele se voru face numai pe unu anu, platitu inainte, si se incepe dela 15. Februaru.

2. Pe langa Revist'a scientifica, va apareá odata pe luna unu Suplimentu de optu pagine, in care se voru tractá cestiunile relative la agricultura, comerciú si industria.

Numerulu stampelorú va fi de 12.

In asemenea conditiuni si cu neinsemnatulu pretiu de abonare, nu ne sfimim a dice, cá nici-o publicatiune dein Romani'a nu este mai eftina. Speramu cá astadi, candu cestiunile de agricultura, comerciú si industria suntu la ordinea dilei, ddnií agricultori, industriasi si comercianti ne voru dovedí cá sciú a incuragiá publicatiunile cari se ocupá cu cestiunile care-i privescu intr'unu modu directu.

Intru cátu privescu redactiunea, fia incredintiati ddnií abonati, cá dorintia sa cea mai via este, cumu a fostu si pâna astadi, cá se satisfacá intr'unu modu cátu mai completu trebuintiele acelora cari n'au nici tempulu nici midiulócele cá se resfoiésca tractatele de scientia. Cá si pâna astadi, si póte si mai multu, se va silí cá pe langa cestiunile de scientia génerala, se presente lectoriloru sei lucrari de unu interesu cu totulu localu. In sperantia, cá acea parte a publicului romanu care este convinsa cá tíer'a acésta nu póte merge inainte pâna ce invetiatura nu va fi vulgarisata, propagata, in tóte unghiurile tieriei, ne va dá concursulu seu, noi ne hotarimú a pasí inainte,

P. S. Aurelianu. Gr. Stefanescu.

NB. Abonamentele se facu in districte la dd. corespondenti, alu caroru nume se va publicá in numerile viitorie, si la tóte biurourile postale, cari suntu obligate a face abonamente la tóte diariiele (se se

védia la ultim'a pagina regulamentulu postale relativu la acésta); éra in Bucuresci la librari'a Socecu.

P. S. Suntu rogáte tóte redactiunile de diarie cari suntu in relatiune cu Revist'a scientifica, se binevoiesca a reproduce acestu anuciú.

CATHALOGULU

plantelorú adunate si uscate pentru espositiunea universalé, prin oficiulu de silvicultura dela Oraviti'a in Banatu.

Oficiulu de silvicultura alu societatei calei ferate de statu avú fericit'a idea de a tramite la espositiune acestea plante, respective arbori si arbusti, atátu in interessulu scientiei, cátu si in alu industriei; éra nomenclaturele fia-careia voru fi puse in acestea trei limbi*).

1. Acer campestre, Feldahorn, Jugastru, pe airea Arçiaru de campu.
2. Acer negundo, Eschenblättriger Ahorn, Arçiaru cu folie de frassinu.
3. Acer obtusatum, Stumpflappiger Ahorn, Arçiaru tesítu.
4. Acer platanoides, Spitzahorn, Arçiaru platanoidu, Mosdranu.
5. Acer pseudoplatanus, Bergahorn, Paltinu, Pseudoplatanu.
6. Acer tartaricum, Hochblättriger Ahorn, Arçiaru, Gladesiu pe airea Jugastru.
7. Ailanthus glandulosa, Götterbaum, Ailantu ghindurosu.
8. Aesculus hippocastanum, Castanu selbatecu.
9. Alnus glutinosa, Schwarzerle, Aninu communu, Arinu negru, Arinu glutinosu.
10. Amygdalus communis, Mandelbaum, Migdalu.
11. Berberis vulgaris, Sauerdorn, Dracila, Berberitia.
12. Betula alba, Birke, Mestécanu, Mestécu, Mestécanu albu.
13. Bignonia catalpa, Trompetenbaum, Catalpa cu folii mari.
14. Carpinus betulus, Weissbuche, Carpinu.
15. Carpinus orientalis, Morgenländische Weissbuche, Carpinu orientale.
16. Castanea vesca, Esskastanie, Castanu domesticu.
17. Celtis australis, Zürgelbaum, Micocu orientale.
18. Cerasus silvestris, Waldkirsche, Ceresiu paduretiu.
19. Cerasus vulgaris, Sauerkirsche, Vişínu.
20. Clematis vitalba, Waldrebe, Vitia alba, Luminósa, Curpenu de padure.
21. Colutea arborescens, Blasenstrauch, Colutea arboriloru, Besicósa arbusta.
22. Cornus alba, Weisser Hornstrauch, Sangeru albu.
23. Cornus mascula, Kornelkirsche, Cornu de padure, Cornu communu.
24. Cornus sanguinea, Rother Hartriegel, Sangeru rosíu.
25. Corylus avellana, Haselnuss, Alunu.
26. Corylus colurna, Türkische Hasel, Alunu turcésu.
27. Corylus tubulosa, Rothe Haselnuss, Alunu rosíu.
28. Cratoegus monogyna, Einsamiger Weissdorn, Peducellu albu.
29. " nigra, Schwarzbeeriger Weissdorn, Goglinu, Peducellu negru
30. Cratoegus oxyacantha, Gemeiner Weissdorn, Peducellu luciosu, Matesiu.
31. Cydonia vulgaris, Quitte, Gutuiu communu.
32. Cytisus Laburnum, Bohnenbaum, Acatiu galbinu, Bobicellu de munte, Lemnulu bobului.

* Noi aici amu pusu la mai multe plante nomenclaturi romanesci diverse, dupa tieri si tienuturi, pentru espositiune se alege dein tóte numai câte unu nume.

33. *Cytisus leucanthus*, Weissblühender Bohnenbaum, *Acatiu albu*, *Bobicellu albu*.
34. *Cytisus nigricans*, Schwärzlicher Bohnenbaum, *Acatiu negritiosu*, *Bobicellu negritiosu*.
35. *Daphne Mezereum*, Seidelbast, *Lemnu canescu*, *Dafnu*, *Dafinia*, *Tulipina*, *Cleitia*.
36. *Erica vulgaris*, Heide, *Irisca*, *Erisca*, *Hirisca*.
37. *Evonimus europaeus*, Spindelbaum, *Salba môle*.
38. „ *latifolius*, Breitblättriger Spindelbaum, *Salba môle cu foi late*.
39. *Evonimus verrucosus*, Warziger Spindelbaum, *Salba môle negelósa*.
40. *Fagus silvatica*, Rothbuche, *Fagu*.
41. *Frangula vulgaris*, Faulbaum, *Malinu*, *pe alocurea totu Salba môle*.
42. *Fraxinus excelsior*, Esche, *Frassinu*.
43. „ *ornus*, Blumenesche, *Frassinellu*, *Frassinioru*, *Frassinitia*.
44. *Genista tinctoria*, Färberginster, *Drogu*, *Drobu*, *Drobursoru*, *Inista*, *Genista*.
45. *Gleditschia inermis*, Stachellose Gleditschie, *Gledicia fóra spini*.
46. *Gleditschia triacanthos*, Dreistachelige Gleditschie, *Gledicia cu trei spini*.
47. *Hedera arborea*, Baumepheu, *Iedera arbusta*.
48. „ *helix*, Epheu, *Iedera padurétia*.
49. *Humulus lupulus*, Wilder Hopfen, *Hameiu*.
50. *Iuglans regia*, Wallnuss, *Nucu*.
51. *Iuniperus communis*, Wachholder, *Iniperu comunu*, *Jirépanu*, *Bradisoru*, *Cetinu*.
52. *Ligustrum vulgare*, Rainweide, *Melunica comuna*, *pe alocurea Leurusca si Lemnulu canelnu*.
53. *Lonicera Xilosteu*, Heckenkirsche, *Curpenu albu*.
54. *Loranthus europaeus*, Riemenblume, *Vescu*.
55. *Mespilus germanica*, Mispel, *Mespilu*, *Mosmóla*, *Scorusiu nemtiescu*.
56. *Morus alba*, Weisse Maulbeere, *Fragariu albu*, *Dudu*, *Agudu*.
57. „ *nigra*, Schwarze Maulbeere, *Fragariu negru*.
58. *Pinus abies*, Tanne, *Bradu*, *Pinu*, *Chinu (mold.)*.
59. „ *excelsa*, Fichte, *Molidu*, *Molitu*, *Molete*, *Bradu rosii*, *Abiete inaltu*.
60. *Pinus larix*, Lärche, *Larice*, *Melezu*.
61. „ *nigra*, Schwarzföhre, *Pinu negru*.
62. „ *strobis*, Weymuthskiefer, *Pinulu domnului*.
63. „ *silvestris*, Weisskiefer, *Pinu de munte*, *Pinu albu*.
64. *Platanus occidentalis*, Abendländische Platane, *Platanu occidentale*.
65. *Populus alba*, Silberpappel, *Plopu albu*.
66. „ *canadensis*, Canadische Pappel, *Plopu de Canada*.
67. „ *nigra*, Schwarzpappel, *Pluta negra*, *Plopu negru*.
68. „ *pyramidalis*, Pyramidenpappel, *Plopu de Itali'a*, *Plopu piramidale*, *Pluta*.
69. „ *tremula*, Espe, *Plopu tremuratoriu*.
70. *Prunus Mohaleb*, Steinweichsel, *Ceresiellu bádicu*.
71. „ *Padus*, Traubenkirsche, *Ceresiu passerescu*, *Prunu málinu*.
72. „ *spinosa*, Schlehdorn, *Porumbellu*, *Prunisoru selbatecu*.
73. *Pyrus communis*, Holzbirne, *Peru*.
74. „ „ *var. pyraaster*, Wildbirne, *Peru paduretiu*, *perastru*.
75. „ *malus*, Wildapfel, *Maru paduretiu*.
76. *Quercus Cerris*, Zerreiche, *Ceru (in Muntenia et Mold.)*.
77. „ *conserta*, Ungarische Eiche, *Ceru de Panoni'a (Gárnitia)*.
78. „ *pedunculata*, Stieleiche, *Ceru veratecu*, *Stejaru*.
79. „ *robur*, Traubeneiche, *Goronu*, *Goronu*.
80. „ *suber*, Korkeiche, *Pluta môle*.
81. *Rhamnus catharticus*, Kreuzdorn, *Spinu negru*, *Perulu cerbului*, *Perulu ciutei*.
82. „ *infectorius*, Färberkreuzdorn, *Spinu vapsitoriu*.
83. *Rhus cotinus*, Perückenbaum, *Scumpia*, *Sumacu*, *Perucariu*, *Scumpia communa*.
84. „ *typhina*, Hirschkolbe, *Sumacu pérosu*, *Oçietariu*, *Scumpia de Virgini'a*.
85. *Robina Pseudoacacia*, Akazie, *Bagrinu*, *Magrinu*, *Pseudoacaciu*.
86. *Rosa canina*, Hagebuttenrose, *Trandafiru selbatecu*, *Cacodusiu*, *Macesiu*.
87. *Rubus fruticosus*, Brombeerstrauch, *Muru paduretiu*.
88. „ *idacus*, Himbeerstrauch, *Smeuru communu*.
89. „ *vulgaris*, Gemeine Brombeere, *Muru communu*.
90. *Ruscus aculeatus*, Stechender Mäusedorn, *Iedera spinosa*.
91. „ *Hypoglossum*, Zungenmäusedorn, *Iedera rosia*.
92. *Salix alba*, Weisse Weide, *Salce alba*.
93. „ *amygdalina*, Mandelweide, *Salce migdalina*.
94. „ *Babilonica*, Trauerweide, *Salce pletósa*, *Salcióra*.
95. „ *caprea*, Salweide, *Salcea caprei*, *Salce padurétia*, *Ra-chi'a*.
96. „ *fragilis*, Buchweide, *Salce frageda*, *Salce frangarétia*, *Salce franguria*.
97. „ *triandra*, Dreimännige Weide, *Salce*.
98. *Sambucus Ebulus*, Zwerg-Hollunder, *Socu veninosu*, *Bozu*.
99. „ *nigra*, Gemeiner Hollunder, *Socu negru*.
100. „ *racemosa*, Trauben Hollunder, *Socu rosii*.
101. *Solanum dulcamara*, Bitterstisser Nachtschatten, *Dulcamara*.
102. *Sorbus aria*, Mehlbirne, *Sorbu môle*.
103. „ *aucuparia*, Vogelbeerbaum, *Sorbu passerescu*, *Sorbu de munte*.
104. „ *domestica*, Speyerlingsbaum, *Scorusiu*.
105. „ *terminalis*, Elzbeerbaum, *Sorbu*.
106. *Staphilea pinnata*, Pimpernuss, *Clocodiciu*, *Clocoticiu ari-patu*.
107. *Symphoricarpus racemosus*, Schneebeere, *Caprifoliu cu foli albe*, *Lonicera cu fructe albe*.
108. *Syringa vulgaris*, Flieder, *Liliacu*, *Siringa*.
109. *Taxus baccata*, Eibe, *Tissa*.
110. *Tilia alba*, Weisse Linde, *Teiu albu*.
111. „ *grandifolia*, Sommerlinde, *Teiu veratecu*.
112. „ *parvifolia*, Winterlinde, *Teiu rosii*, *Teiu cu foli mici*, *Teiu pusiosu*.
113. „ *vulgaris*, Gemeine Linde, *Teiu communu*.
114. *Ulmus campestris*, Feldulme, *Ulm de campu*, *Ulm com-munu*.
115. „ *effusa*, Langstielige Ulme, *Ulm*.
116. „ *suberosa*, Korkulme, *Ulm plutosu*, *Ulm môle*.
117. *Vaccinium myrtillus*, Heidelbeere, *Afinu*.
118. „ *Vitis Idaca*, Preiselbeere, *Strugurele ursului*.
119. *Viburnum lantana*, Wolliger Schneeball, *Drimocu*, *Drimosu commnu*, *Drimocu lanosu*.
120. „ *opulus*, Gemeiner Schneeball, *Calinu de bàta*, *Calinu communu*.
121. *Vinca minor*, Kleineres Sinngrün, *Foiofinu*.
122. *Viscum album*, Mistel, *Vescu albu*.
123. *Vitis vinifera*, Wilder Weinstock, *Aguridu*, *Vitia selbateca-propriu*, *Curpenu albu*.
124. *Lonicera caprifolium*, Durchwaschenes Geisblatt, *Caprifoiu propriu*, *Curpenu albu*.
125. *Lonicera periclymenum*, Das Jelängerjelieber, *Curpenu sier-puitoriu*.